

Forord

Det må selvfølgelig glæde alle elskere af Henrik Pontoppidans forfatterskab, at han opnåede genvalg til den nye litteraturkanon for gymnasieundervisningen, der træder i kraft fra skoleåret 2026/27. Ikke alene er han med endnu. Han er én blandt kun syv forfattere, der optræder på den såkaldt obligatoriske liste, og det giver derfor mening at tale om en “forfremmelse”, en øget anerkendelse af Pontoppidans betydning. Det skal dog ikke få redaktionen af *Pontoppidaniana* til at hvile på laurbærrene. Et forfatterskab bevarer kun sin betydning ved en stadig fornyelse af forskningen i det og formidlingen af det.

I dette nummer er temaet “Det politiske hos Pontoppidan”. Det er et stort emne, som vi selvfølgelig ikke prætenderer at udtømme, bl.a. fordi det er komplekst. På den ene side er Pontoppidan oplagt en politisk forfatter, man kan blot tænke på den sociale indignation i forfatterskabets første fase og teksterne om provisorietiden. Og hvad angår den sene del af forfatterskabet har afdøde journalist og redaktør Torben Krogh kaldt *De Dødes Rige* for den bedste politiske samtidsroman, der nogensinde er skrevet på dansk. På den anden side kan det trods de mange politiske udsagn i såvel Pontoppidans fiktionstekster som hans avisartikler være vanskeligt at gå op i helikopterperspektiv og fastslå en bestemt og konstant politisk-ideologisk position hos ham. Lader han sig overhovedet placere på et politisk spektrum i almindelig forstand, eller var han en form for anarkist, som litteraturhistorikeren Niels Kofoed i sin tid foreslog?

I den første tema-artikel, “Lidt om politisk ekstremisme i Henrik Pontoppidans forfatterskab”, undersøger Christian de Thurah et antal mindre tekster fra forfatterskabet, der på forskellig vis behandler politisk ekstremisme. Pontoppidan er tydeligt optaget af den ekstremisme, man kan møde hos “ildsjæle”, men når man ser nærmere efter, handler teksterne ikke så meget om politik. De indgår snarere i en bredere kritik af en moderne civilisation, der er blevet fremmedgjort fra naturen eller nogle fundamentale livslove. I øvrigt står denne radikale civilisationskritik heller ikke alene eller uanfægtet; den afbalanceres i teksterne af mere lavmælte, “bløde” værdier, ikke mindst kærligheden. Dette er i pagt med det tvesyn, der ofte betragtes som typisk for Pontoppidan som forfatter.

Temaets anden artikel ””To venner” – tvesynet i arbejde hos Pontoppidan” ved Nils Gunder Hansen ser nærmere på netop dette begreb. Det bliver af nogle betragtet som teoretisk vagt og lettere forældet sammenlignet med f.eks. Mikhail Bakhtins begreb om polyfoni, men artiklen foreslår at løsrive det fra forfatterpsykologi og fortællersynsvinkel og i stedet betragte det som noget, der udspiller sig i en given tekst. I Pontoppidans novelle ”To venner” fra samlingen *Skyer* analyseres de interpersonale, psykologiske mekanismer i et livslangt venskab. Fordi tvesynet arbejder i teksten, og fordi et venskab mellem to mennesker altid implicerer to forskellige perspektiver, kan man som læser få indsigt i venskabets almene natur. Hele rammen for ”To venner” er den højspændte politiske situation i provisorietiden som kaster et venskab ud i dyb krise, og novellen viser dermed også hvordan Pontoppidan bruger det politiske som en prisme til at opfange dybere, eksistentielle forhold.

At Pontoppidans behandling af det politiske aldrig er éntydig, demonstreres i temaets tredje og afsluttende tekst ”De Dødes Rige som politisk samtidsroman – med særlig vægt på Enslev-skikkelsen”. Vi har her valgt at optrykke afdøde journalist og redaktør Torben Kroghs (1943-2007) foredrag fra Pontoppidan Selskabets sommermøde i august 2003. Det er i dette foredrag, den erfarne politiske iagttager karakteriserer *De Dødes Rige* som den bedste politiske samtidsroman, der nogensinde er skrevet. Krogh noterer dog samtidig, lidt paradoksalt, at det politiske Danmark, Pontoppidan fremskriver i romanen, aldrig har eksisteret i virkeligheden, i hvert fald ikke lige i denne form. Han blander elementer fra forskellige perioder i årene før og efter systemskiftet i 1901. Den centrale politiske figur Tyge Enslev er *ikke* et portræt af virkelighedens Viggo Hørup, selv om han låner enkelte træk. Og klerikal præstemagt over det politiske system blev ikke på noget tidspunkt den udfordring, den repræsenterer for Enslev i romanen. Kampen mod præstemagten var en marginal problemstilling for Hørup, der positivt så statskirken som et værn mod religiøs ophidselse. Når dertil kommer, at Pontoppidan ifølge Krogh havde et noget misantropisk syn på den politiske metier som noget, de hæderlige mennesker i hans roman holder sig på afstand af, kan man spørge, hvordan i alverden han overhovedet kunne skrive en gedigen politisk samtidsroman. Kroghs svar er her, at Pontoppidan særdeles troværdigt skildrer et antal forskellige politiker-typer og også giver en overbevisende skildring af dynamikkerne i politiske magtkampe. Dertil formår han at indfange den stemning af *skuffelse*, der indfandt sig efter forfatningskampen og systemskiftet, hvor den nye politiske virkelighed ikke helt kunne leve op til de store visioner.

Uden for tema foretager Mie Vangshardt i artiklen ”Pontoppidans Lykke-Per og den stendhalske impuls” en sammenlignende analyse af lykke-begrebet og dets forskellige aspekter i *Lykke-Per* og Stendhals roman *Rouge et noir* (Rødt og sort). Det er ikke så tit, at Pontoppidan bliver læst med en fransk, litteraturhistorisk kontekst, men interessante forskelligheder og ligheder mellem de to hovedpersoner, Per Sidenius og Julien Sorel, viser sig. Begge romaner bliver regnet for realistisk-naturalistiske mesterværker, men artiklen afslører understrømme af længsel, tilbagetrækning,

ironi og en metafysisk skæbnefortolkning, der peger på at romanerne også er indlejret i romantikkens litterære tradition.

I Thomas Nordbys artikel "Henrik Pontoppidans dobbeltportræt af Skagen" bevæger vi os ind i vekselspillet mellem fiktion og journalistisk (polemisk) reportage i Pontoppidans forfatterskab. Emnet er fiskerlejet Skagen på Jyllands nordspids, som var et "hot spot" for danske kunstnere i slutningen af 1800-tallet. Forfatterkollegaen Holger Drachmann havde i et syngespil *Strandby Folk*, opført på Det Kongelige teater i foråret 1883, givet en glorificeret fremstilling af, hvordan fiskerne heroisk undsætter et strandet skib. I sin novelle "En Fiskerrede", skrevet i efteråret samme år, leverer Pontoppidan en særdeles beskildring af, hvordan sådanne redningsaktioner også kunne udspille både i nutid og fortid, den sidste med regulært grusomme islæt. Grådigheden efter strandingsbytte er dog konstant. Civilisationen er kun en tynd fernis over grådigheden. I et par samtidige journalistiske tekster udfolder Pontoppidan også en grum satire over kunstnerkolonien på Skagen og deres dyrkelse af fiskerne og fiskerlivet som romantiske motiver. Både folket og eliten må således lægge ryg til svirpene fra Pontoppidans pen.

Vi bestræber os altid på at have en fagdidaktisk artikel i *Pontoppidaniana* med idéer og inspiration til hvordan Pontoppidan og hans tekster kan læses og formidles i folkeskole og/eller gymnasium. Dette er ikke blevet mindre relevant med hans nye prominente plads i kanon. Den didaktiske artikel skrives denne gang af Lotte Prætorius under titlen "Pontoppidan som nøgle til kontroversielle emner i danskfaget". Forskning viser, at undervisere ofte undgår følsomme emner for at tage hensyn til elever og undgå konflikter i klasseværelset. Tages de alligevel op, kræver det en delikat balancegang, hvor en åben dialog og refleksion kan finde sted uden forudgivne svar. Skønlitteratur kan i den sammenhæng være et værdifuldt redskab, der kan give sprog og eksempler til de svære samtaler. Artiklen giver bud på, hvordan bestemte tekster af Pontoppidan, der omhandler emner som anti-semitisme og undertrykkelse og formidler selvmordstanker i forbindelse med litterære karakterers fortvivlelse, kan tilbyde elever både et spejl og en sikker afstand, når de skal prøve at engagere sig i de følsomme og svære emner.

Pontoppidaniana følger med interesse Det Danske Sprog- og Litteraturselskabs storstilede digitale udgivelsesprojekt, der vil åbne for sammenlignende analyse af samtlige versioner af Henrik Pontoppidans tre store romaner. I nummer 3 blev udgaveleder professor Johnny Kondrup interviewet om projektet, som forventes afsluttet i løbet af 2026. Josefine Hilfling er tilknyttet projektet som Ph.D.-studerende, og hun skal aflevere sin afhandling med arbejdstitlen *Pontoppidans arbejdsmåde* i slutningen af marts 2026. Elizabeth Blicher og Nils Gunder Hansen har interviewet Josefine Hilfling om hendes arbejde, og hvordan det går med det her lige før målstregen. I interviewet, der bærer titlen "Jeg er selv et bump på vejen." Josefine Hilfling møder Henrik Pontoppidan i den hermeneutiske cirkel", fortæller hun om, hvordan hun som ung dansk-studerende fandt vejen ind i editionsfilologien, hvorfor netop Pontoppidan i særlig grad

fangede hendes interesse, og hvilke typer ændringer hun støder på fra den ene version til den anden af især *Lykke-Per* og *De Dødes Rige*. Hun redegør for de metodiske vanskeligheder, hun må tage livtag med og forklarer, hvorfor man ikke bare kan overlade arbejdet til Kunstig Intelligens. Og til sidst peger hun på nogle forskydninger i skildringen af Pontoppidans berømte kvindefigurer, Jakobe og Jytte, som hun gerne vil forfølge.